

C. RĂDULESCU-MOTRU: *Psihologia poporului român*. București, Societatea română de cercetări psihologice, 1937.

Extras din Anton Golopenția, *Opere complete, vol. I. Sociologie*.

București: Editura Enciclopedică, 2002

Vezi, la sfârșitul documentului, adnotarea din același volum, semnată de Sanda Golopenția.

Scrierile profesorului Motru, îndeosebi *Personalismul energetic* și *Vocația*, cuprind multe indicații și aprehensiuni lămuritoare cu privire la psihologia românului. Trebuia să se găsească de mulți ani cineva care să le scoată la iveală și să le pună în legătură unele cu altele. Ar fi conturat un punct de plecare pentru o activitate de mai intensă precizare a structurii sufletești a românimii.

Sistematizarea aceasta a observațiilor directe ale profesorului Motru nu s-a produs însă. Iar din rezultatele cercetărilor directe de cadru psihologic, întreprinse în campaniile monografice ale Institutului Social Român, nu au fost publicate decât puține. Și clarificările, obținute prin anchetele psihotehnice, ale Institutului de Psihologie, nu sunt cunoscute nici ele în măsură mai mare și nici legate într-un întreg al cunoștințelor românești despre sufletul românesc. Nici o despuiere mai intensivă a recoltei bogate de folclor, pentru determinarea felului de a fi al românilor din diferitele ținuturi, așa cum o începuse cândva, în plină epocă de romantism constructiv, Crăciunescu (*Le peuple roumain d'après ses chants nationaux*, Paris, 1874) nu a fost întreprinsă. Așa, am rămas tot lipsiți de cele mai elementare precizări cu privire la omul românesc.

Acum profesorul Motru, inițiator în atâtea privințe, ia asupra sa sarcina de a da un nou imbold pentru folosirea rezultatelor psihologiei generale la cercetări diferențiale, privitoare la trăsăturile particulare ale omului românesc. *Românismul* a conturat imperios comandamentul ajungerii neamului românesc la conștiința de sine deplină, premisa întâi și de căpetenie a consolidării și a păstrării suveranității lui politice. Comunicarea de la Academie și apoi articolul din numărul de Mai al anului acesta al marelui periodic „Europäische Revue“, pe care Societatea română de cercetări psihologice l-a pus la îndemâna cititorilor români traducându-l, oferă un punct de plecare, care nădăjduim că va fi folosit în măsura cuvenită,

îndeosebi de cercetătorii tineri, care-și caută teme din cele ce umplu decenii de muncă.

Profesorul Motru a concentrat, în această broșură cu cuprins de volum, atât încheierile analizelor lui privitoare la sufletul poporului românesc, cât și indicații metodologice, de psihologie socială. Cel nesatisfăcut să poată lua de la început lucrurile.

Însușirile, pe care i le constată profesorul Motru românului, nu pricinuesc bucurie: individualism egocentric, neperseverență la lucrul început (recursul la raportul dintre elevii înscriși la școlile de diferite grade și între cei ce absolvă școlile respective, pentru a o confirma, exemplifică excelent perspicacitatea necesară pentru a surprinde indicațiile cuprinse în materialul documentar disponibil), muncitor nedisciplinat, pe terenul economic, cheluitor cu timpul.

„Problema cea mare a cunoștinței sufletului român, încheie profesorul Motru partea aceasta a scrierii sale, nu stă însă în enumerarea de însușiri și defecte. Enumerarea nu dă caracterizarea totală și esențială, pe care o urmărim. O asemenea caracterizare vine numai după ce ne dăm seama de funcțiunea pe care o au aceste însușiri și defecte în unitatea sufletească a poporului românesc“ (21).

Unitatea sufletească i-o dă unui popor numai *finalitatea lui spirituală*, idealul pe care-l vizează întreaga lui cultură: slujirea lui Dumnezeu, căutarea dreptății, fericirea numărului celui mai mare, a fi demn de înaintași etc. Finalitățile acestea ar fi de două feluri: proprii și pseudomorfe, adică de împrumut (profesorul Motru nu folosește acest termen al lui Spengler). Finalitatea proprie a poporului este cea care corespunde majorității. Numai în acest caz, cultura, adică tiparul în care își sistematizează popoarele fondul lor biologic, ereditar și mijloacele prin care-și domină mediul lor geografic, își îndeplinește efectiv misiunea, are, adică, priză efectivă asupra fondului biologic și a mediului geografic. „Numai poporul, care găsește în finalitatea sa spirituală condiții prielnice pentru munca și dezvoltarea sufletească a majorității membrilor săi, numai acela este sigur de viitor. Poporul cu o finalitate spirituală corcită din diferite tipuri, este un popor pierdut pentru istoria omenirii“ (22).

Oficialitatea românească urmărește de mai bine de un secol „tipul culturii europene occidentale“ (24). Formula umană la care vrea să ajungă e „spiritul burghez“ (24), formula națională, occidentalizarea.

Rezultatul atât de puțin încurajator al analizei însușirilor românului de azi îi pare profesorului Motru un indiciu pentru lipsa de adecvare între ereditatea și mediul poporului român și tiparul cultural urmărit de oficialitatea română. Așa se explică nepotrivirea între factorul ereditar și factorul instituțional. Aci profesorul Motru totalizează cele spuse cu privire la însușirile cu totul altele, îmbucurătoare, pe care le are țaranul, adică românul, nerăsplămădit prea mult în sensul Occidentului: „Românul este prin natura sa ereditară, perseverent la lucru,

cum este și răbdător, conservator tradiționalist, dar această natură ereditară a lui a fost pervertită de o greșită viață instituțională, imitată după străini. El este neperseverent fiindcă instituțiile statului l-au obligat la improvizatii“ (15).

Și iată concluzia profesorului Motru:

„Suntem noi, românii, înrudiți sufletește cu burghezia occidentală, atunci ceea ce ne rămâne de făcut este să aplicăm principiile ei politice și economice, în mod sincer, înlăturând, pedepsind chiar cu brutalitate toate apucăturile care ne depărtează; vom fi burghezi sinceri, nu de paradă.

Suntem noi, românii, dimpotrivă, străini sufletește de burghezii occidentali, atunci ceea ce ne rămâne de făcut este ca, înainte de a copia legi și instituții burgheze, să începem prin a ne studia pe noi înșine, ca să vedem cine suntem și ce putem.

Rușine nu este pentru poporul care se știe deosebit sufletește de popoare glorioase și puternice, dar este rușine pentru poporul care n-are curajul să-și cunoască firea și destinul (29)“.

Fie ca apelul profesorului Motru să găsească mulți următori. Avem toată nevoia unei contrurări a conștiinței noastre naționale și a unei precizări a acțiunii noastre integrative, printr-o mai bună cunoaștere a felului nostru de a fi specific.

Ceea ce nu trebuie să piardă însă din vedere toți cei ce, să nădăjduim, vor porni colectarea de fapte în stil mare pentru determinarea structurii sufletului românesc, e că pleacă la drum nu spre a găsi numai confirmări încheierilor profesorului Motru ci spre a privi în față toate aspectele sufletului românesc de azi, chiar [dacă ar fi ca ele] să ducă la alte încheieri.

Profesorul Motru pornește de la constatări făcute îndeosebi asupra țăranilor și a funcționărimii. Azi, când procesul de diferențiere socială a luat, la noi, un ritm vertiginos, trebuie să privim și păturile noi, care se încheagă: muncitorii, burghezia comercială și industrială. Și, apoi, e de verificat dacă neperseverența la lucrul început mai e așa de mare pe cât era acum câteva decenii, sau acum câțiva ani. E de văzut, în fabrici, cum lucrează țăranul devenit muncitor. În prăvălii, cum se comportă mărgineanul sau mocanul ajuns băcan sau negustor.

Ipoteza de lucru nu trebuie să fie cea a imuabilității caracterului național. Să contăm cu posibilitatea unei oarecari mlădieri a lui.

Căci suntem, în mai mare măsură decât multe altele, țară „în mers“, cum spune Aron Cotruș, poetul cu ochii pe fețele României de azi, la care cercetătorul de psihologie socială poate găsi multe sugestii. Prefaceri ce păreau arbitrar, capriciu „pașoptist“, înainte de două generații, ni se arată azi drept necesități imperioase. Așa industrializarea: nu o mai urmărim pentru ca să avem și noi fabrici, ci pentru că, de la război încoace, populația noastră rurală a sporit cu 3,5 milioane și dacă nu e să se pauperizeze cu totul, trebuie să creăm prilejuri de muncă pentru

cei supranumerari. Acum țărani vin la lucru în orașe în aname anotimpuri ori pentru câțiva ani, ca să-și împlinească nevoile. Nevoia i-a învățat să se despartă temporar de pământ (dintr-unele ținuturi, țărani n-au pregetat să plece cu miile în America, de unde s-au întors mai toți, după ce câștigaseră cât le trebuia). Nu-i va învăța altă nevoie pe unii din țărani generației acesteia și a celor viitoare să se mute cu totul la oraș? Iar cei ce rămân în orașe nu vor fi ei constrânși de împrejurări să câștige într-o oarecare măsură și conformația sufletească, pe care o cere noua lor profesiune?

Să încercăm să privim și *istoric*, ca *etape*, ceea ce profesorul Motru privește drept o îndepărtare de la sufletul imuabil țărănesc și tradiționalist al poporului românesc, drept o cădere în ispită. Și să întregim analiza tipului mediu românesc prin cercetări diferențiale, care să precizeze structura românilor din deosebitele ținuturi ale țării și din diferitele pături ale poporului.

Cred că e scadentă acum și o *revizuire a modului în care se pune*, și e pusă și de profesorul Motru, *problema raportului nostru cu „Occidentul“*. Trebuie să privim și aci faptele, ca nu cumva rămânând la formulările încetățenite, să avem de-a face cu realitățile întrecute. Cred că, între timp, problema s-a schimbat. Decisivă și de neocolit e luarea de atitudine față de *tehnica și administrația planificată*, ale căror premise au fost create cândva în Europa occidentală și care au pornit de acolo, dar au ajuns să fie adoptate și stimulate pretutindeni, în toate cele cinci continente. Nu te poți lipsi azi de armament la zi, de economie și administrație planificată. Stilul acesta al veacului se învață aproape mai bine de la americani, japonezi, ruși, germani decât de la națiile Occidentului. A nu lua în seamă *spiritul burghez* nu mai pune în joc existența nici unui popor. Primatul colectivității naționale, structurarea ierarhică e chiar mai conformă cu tehnica și cu regimul planificat decât individualismul ideologiei liberale a burgheziei din Anglia și Franța. (Am semnalat într-o cronică consacrată cărții despre România a lui Höpker, din numărul ianuarie–iunie, anul în curs, al „Arhivei pentru Știința și Reforma Socială“, una din tentativele, frecvente acum, de a reține lumea la ideologia burgheză occidentală sau „Zentral“-europeană“, prin neluarea în seamă a faptului că stilul tehnic și planificat al veacului acesta a devenit *planetar* și nu mai e propriu unei regiuni a Europei.)

Putem să ne dăm, nesupărați prea mult de vreo altă nație, finalitatea spirituală pe care o vrem. Nu mai e neapărat necesar să fie cea a burgheziei Occidentului. Bine ar fi, firește, dacă ar avea loc într-însa și dominantele vremii: tehnica și administrația planificată. Trebuie să căutăm însă, să nu ne primejduim, trecând cu vederea echivalentul nou al problemei raportului cu „Apusul“, raportul cu raționalizarea, tehnicitatea și planificarea, pe care le-au adoptat marile puteri din toate continentele și care vor constitui, pare-se, arma cu care se va lupta în războaiele veacului acestuia.

În realitate, problema finalității noi, a mitului nou, e soluționată. România se disciplinează, își clădește industrii, se înzestrează cu armament modern, face eforturi de planificare a administrației sale. Ba mână de nevoi interne, ba ca să nu rămână în urma altor state, ba dintr-o justă evaluare a necesității de ordin extern a acestei transformări. Mai trebuie doar ca schimbarea să fie surprinsă, formulată, adusă la cunoștința obștii românești, făcută familiară. Aceasta e cealaltă lucrare ce se cere săvârșită de cei ce se consacră cercetărilor de psihologie socială și publicistică.

Pornind la strângerea materialului în vederea precizării psihologiei din vremea noastră a poporului românesc și luând în cercetare chipul nou în care se pune problema dezbătută de Junimiști a raportului nostru cu Occidentul, noi, tinerii de azi, ne vom îndepărta considerabil de încheierile pe care le susține profesorul Motru, dar vom păstra atitudinea de curajoasă privire în față a prezentului, pe care a dovedit-o scriind pe vremuri *Cultura română și politicianismul*, și grija de poporul românesc, pe care a stimulat-o, acum în urmă, prin *Românismul*.

C. RĂDULESCU-MOTRU: *PSIHOLOGIA POPORULUI ROMÂN*

Publicat în „Sociologie românească“, an. II (1937), nr. 7–8 (iulie–august), p. 368–370, în cadrul rubricii *Recenzii/ Realitatea românească*, alături de recenzia la Prof. I. Simionescu: *Țara noastră. Natură. Oameni. Muncă*.

Comentarea materialului statistic privitor la raportul dintre numărul elevilor înscriși și numărul absolvenților (transformat de C. Rădulescu-Motru în parametru pentru evaluarea perseverenței) poate fi apropiată de prelucrarea statistică a datelor privitoare la învățământ efectuată de A.G. în 1933 și publicată în 1934 sub titlul *Date statistice asupra situației de fapt [a învățământului din România]* (reprodusă la p. 49–275 ale volumului II al *Opere-lor*, în secțiunea *Statistică și demografie*. În cadrul acestei prelucrări, A.G. examinase cu atenție același raport văzând în el un parametru esențial pentru evaluarea activității pedagogice a corpului didactic.

Recenzia lui A.G. la volumul lui Wolfgang Höpker, intitulată *România de dincoace și dincolo de Carpați. O analiză a problemei „unificării sufletești” a neamului românesc* e reprodusă în secțiunea *Realitatea românească* a volumului de față. Vezi și comentariul la Karl von Kleczkowski: *Umbruch in Rumänien* (Prefaceri în România).